

КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ (КК України, КК 2001) – нормат.-прав. акт, що являє зак-во України про крим. відповідальність. КК складається із взаємопов'язаних законів *про крим. відповідальність*, що системно розташовані в його межах і діють із часу набрання ними чинності. КК ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнар. права. Прийнятий ВР України 05.04.2001, набув чинності 01.09.2001.

У розробці проекту нового КК брали участь провідні вчені Укр. юрид. академії (нині – НЮУ імені Ярослава Мудрого), Ін-ту держави та права АН України (нині – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України), Укр. академії внутр. справ (нині – НАВС України), Київ. держ. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка (нині – КНУ ім. Т. Шевченка), провідні фахівці центральних органів виконавчої влади, Верховного Суду України, Генеральної прокуратури України та інших навчальних, наукових закладів та держ. установ.

Складається із Загал. та Особл. частин. Загал. част. містить 16 розд.: I. Загальні положення; II. Закон про крим. відповідальність; III. Злочин, його види та стадії; IV. Особа, яка підлягає крим. відповідальності (суб'єкт злочину); V. Вина та її форми; VI. Співучасть у злочині; VII. Повторність, сукупність та рецидив злочинів; VIII. Обставини, що виключають злочинність діяння; IX. Звільнення від крим. відповідальності; X. Покарання та його види; XI. Призначення покарання; XII. Звільнення від покарання та його відбування; XIII. Судимість; XIV. Інші заходи крим.-правового характеру; XIV-1. Заходи крим.-правового характеру щодо юрид. осіб; XV. Особливості крим. відповідальності та покарання неповнолітніх. Особл. част. включає 20 розд.: I. Злочини проти основ національної безпеки України; II. Злочини проти життя та здоров'я особи; III. Злочини проти волі, честі та гідності особи; IV. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; V. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина; VI. Злочини проти власності; VII. Злочини у сфері господарської діяльності; VIII. Злочини проти довілля; IX. Злочини проти громадської безпеки; X. Злочини проти без-

пеки виробництва; XI. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту; XII. Злочини проти громадського порядку та моральності; XIII. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та ін. злочини проти здоров'я населення; XIV. Злочини у сфері охорони держ. таємниці, недоторканності держ. кордонів, забезпечення призову та мобілізації; XV. Злочини проти авторитету органів держ. влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів; XVI. Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку; XVII. Злочини у сфері служб. діяльності та профес. діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; XVIII. Злочини проти правосуддя; XIX. Злочини проти встановленого порядку несення військ. служби (військ. злочини); XX. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнар. правопорядку.

Порівняно з КК 1960 у КК 2001 майже вдвічі збільшено кількість статей. У Загал. част. з'явилися самостійні розд., присвячені, зокрема, повторності, сукупності та рецидиву злочинів, звільненню від крим. відповідальності, примусовим та ін. заходам мед. характеру, заходам крим.-правового характеру щодо юрид. осіб, особливостям крим. відповідальності неповнолітніх. Уперше в історії крим. зак-ва України проведено чітку класифікацію злочинів на злочини невеликої тяжкості, серед. тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі. Залежно від віднесення злочину до тієї чи іншої категорії визначаються крим.-правові наслідки його вчинення. Передбачено нові підстави звільнення від крим. відповідальності осіб, які вчинили злочини серед. тяжкості та невеликої тяжкості, а саме: дійове каяття та примирення винного з потерпілим. Широкого розвитку набули заохочувальні норми крим. права, які можна виокремити в чотири групи: 1) норми, що заохочують правомірну поведінку (необхідна оборона, затримання злочинця, крайня необхідність і т. д.); 2) норми, що заохочують добровільну відмову особи від продовження злочинної діяльності (норми про добровільну відмову); 3) норми, що заохочують дійове ка-

яття після вчинення злочину; 4) спеціальні норми, що заохочують посткрим. поведінку особи, яка відбуває покарання.

Характерною рисою КК є поступова гуманізація системи покарань, що приводиться у відповідність до світових стандартів з урахуванням матеріальних можливостей д-ви. Смертна кара як вид покарання не передбачається. Новими видами покарань є громад. роботи та арешт. Основні види покарань у КК як багатьох сучасних європейських крим. кодексах виокремлюються у три групи: громад. роботи, штраф та позбавл. волі. Різновидами позбавл. волі є: арешт, обмеження волі, направлення військовослужбовців до дисциплінарного батальйону, позбавл. волі на певний строк і довічне позбавлення волі. Штраф як самостійний вид покарання представлений звичайним штрафом (грошовим стягненням, що обчислюється у н. м. д. г.) та його спец. видами – виправними роботами і служб. обмеженнями для військовослужбовців.

Система Особл. част. КК побудована за ознаками родового об'єкта. Порівняно з КК 1960 Особл. част. поповнилася новими розділами: «Злочини проти довкілля» (розд. VIII), «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж» (розд. XVI), «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнар. правопорядку» (розд. XX). У самостійні розділи було виокремлено злочини проти громад. безпеки (розд. IX), злочини проти безпеки в-ва (розд. X), злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту (розд. XI), злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та ін. злочини проти здоров'я населення (розд. XIII). На відміну від КК 1960, де окремо передбачалася відповідальність за злочини проти держ. і колективної власності (гл. II), а також за злочини проти індивідуальної власності (гл. V), у КК 2001 виділено єдиний розд. VI – «Злочини проти власності». Положення розд. VII «Злочини у сфері господарської діяльності» забезпечують відповідність положень зак-ва про крим. відповідальність умовам перехідної економіки від планово-адм. до ринкової.

У цілому до новел, притаманних нормам Особл. част. КК, належать:

- 1) відмова від вказівок на адм. преюдицію (що призводила до автоматичного визнання злочинними діями адм. проступків при повторному їх здійсненні) як умову крим. відповідальності;
- 2) трансформація значної кількості норм Особл. част., якими в КК 1960 були передбачені формальні склади, у норми з матеріальними *складами злочинів*, що є свідченням про підвищення рівня (планки) сусп. небезпечн. діяння для визнання його злочином;
- 3) розширення в Особл. част. кількості бланкетних норм;
- 4) обмеження, уточнення або роз'яснення оціночних понять; забезпечення багатьох статей Особл. част. примітками з роз'ясненнями понять;
- 5) збільшення кількості норм, якими заохочуються щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, відшкодування завданого збитку та усунення заподіяної шкоди, що відповідає ідеї гуманізації крим. зак-ва і має перспективу розширення;
- 6) зниження для більшості злочинів покарань у виді позбавлення волі та уведення в санкції покарань, альтернативних йому;
- 7) порівняно з КК 1960 з числа злочинних виключено низку діянь, котрі не є сусп. небезпеч., тобто не заподіюють і не здатні заподіяти істотної шкоди економічним, політичним, соціал. або ін. інтересам особи, сусп. і держави. Разом із тим збережено і багато злочинів, що були сформульовані в КК 1960 доволі вдало;
- 8) передбачено сувору відповідальність за вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів з наданням можливості застосування до осіб, які вчинили злочини середньої тяжкості та невеликої тяжкості, покарань, не пов'язаних із позбавл. волі, і навіть звільнення від крим. відповідальності.

КК є досконалішим порівняно з попередніми вітчизняними крим. кодексами, загалом відображає досягнення сучасної крим.-правової науки, закріплює принципи гуманізму і законності.

Лит.: Уголовный кодекс Украины / науч. ред. и предисл. В. Я. Тация, В. В. Сташиса. – СПб., 2001; Борисов В. І. Питання систематизації Особливої частини кримінального права // Пи-

тання боротьби зі злочинністю. – 2014. – Вип. 26; Сташис В. В. Основні новели нового Кримінального кодексу України // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2(33) – № 3(34).

В. Я. Тацій, В. І. Борисов